

сами о собі ■
сами о себе ■
самі про себе ■
самі пра сябе ■

samiosobie

місячник соціально культурний / 202 / вересень 2025

Етнофестиваль культур і народів у Черемсі

У Черемсі – де залізничні колії Заходу Європи плавно перетікають у дорогу на Схід Старого континенту – відбувся тридцятий фестиваль миру і універсальної культури людства.

Танцюй і співай!

У невеликому містечку три дні липня було гучно, кольорово, людно, дружелюбно і творчо. На цілу гміну лунала різноманітна музика багатьох народів. Свою культуру презентували, між іншими, Горина з України, Троє Зілля – польсько-український квартет, Kasiva Mutua з Кенії, LaSmala Banda з Чіле, Lukasyno з Білостока; здається вперше в фольковій Черемсі звучав хіп-хоп і це багатьом слу-

хачам сподобалось. Останній день фестивалю завершував Kraków Street Band, а вишенькою на торті, звичайно, була Черемшина, яка вже багато років зворушує серця своїх вірних фанів і дає стільки неймовірної енергії і позитиву. Всі разом співають улюблену польську „Липку” – Czasu niewiele, jeszcze dwie niedziele / Mogę miły z Tobą być... і українські пісні про кохання, про природу, про правду і подружні сварки. Всі гості етнофестивалю у Черемсі знають і друж-

ньо наспівують Чорноморець, ма-тенько, чорноморець, вивів мене босую на морозець..., а пісню про страшенну свекруху і невістку, що стала тополлюю, то деякі співали через сльози, мабуть знають зі свого досвіду: Перший раз ударив, вона похилилась, / Другий раз ударив, вона попросилась. / Не рубай ти мене, я – твоя дівчина, / У моїй колисці спить твоя дитина („Висилала мати сина у солдати”). Концерт Черемшини закінчився добре після півночі, на третій біс

вийшла сама Варвара Кузуб-Самосюк, заграла на акордеоні, а публіка співала „Липку”.

З головної сцени можна було почути, крім польської та української, мови банту, в тім суахілі, також французьку, іспанську, англійську. Під сценою домінувала мова емоцій, жестів, тіла. Були танці та політичні заяви про свободу для Гази. Безжурна атмосфера фестивальної зустрічі була пронизана краплями горя, відгуками війни в Україні та неймовірно напруженого стану в Газі. Про ситуацію з біженцями з-за нашого східного кордону прозвучало теж багато слів, при чому не пустих, а точних вказівок про практичну допомогу.

Можна сказати, що на другому плані музичного фестивалю, трішки осторонь, прозвучали образи – фільми, п'єси, книги.

Слід більше сказати про ці події, тому що вони залишили багато роздумів, сумнівів, емоцій і живих вражень.

Дихай!

Подружжя репортерів Ельжбета Дзюк і Кшиштоф Ренік привезли на фестиваль у Черемсі фільм про Далай-ламу XIV. Польська назва стрічки це „Dalajlama. Przez mądrość do szczęścia”, одним словом це його навчання як жити і давати жити іншим, як бути щасливим і спокійним. Духовний лідер тибетців роздумує, що війни, агресія, вбивства, ненависть, жорстокість беруться з деструктивних емоцій. Сьогоднішня людина розсіяна, неуважна, роздerta, забігана, неспокійна. Він говорить: шукайте внутрішнього миру, спокою, тиши. Якщо ви відчуваєте себе зле – дихайте. І думайте, мислите, на то маєте мозок – ідеальний інструмент людини. Ваш внутрішній спокій є запорукою вашого щасливого життя і радості. І не тільки вашого, а також цілого світу. Далай-ламу звуть послом співчуття.

Співвідчувай!

Ще один документальний фільм могли подивитись учасники фестивалю багатьох культур. Польська режисерка Емілія Плюскота зняла стрічку під назвою „Jina” – це ім'я дівчини Джіни Аміні, яку в 2022 році закатувала іранська поліція моралі за те, що з-під її хиджабу виставало волосся. Смерть Джіни стала початком сверідної революції жінок у Ірані,

масових протестів за свободу, а права жінок не тільки вільно одягатися, але, перш за все, вільно навчатися, вибирати свій шлях життя. Після показу фільму була нагода зустрітися з режисеркою, яка розповіла про своїх героїнь, що не всі наважилися показати своє лице, про жакливу ситуацію у сучасному Ірані. Дуже зворушлива була зустріч з іранкою – Сагар, з афганкою – Фатімою, і Міхалом Могаммадрезою – іранцем, котрі живуть вже багато років у Польщі. Саме вони наполегливо переконують, що життя у Польщі чи Європі цінується значно більше, як в Ірані. На питання поляків, як можемо допомогти іранцям, тож не поїдемо туди і не будемо протестувати на вулицях Тегерану, режисерка фільму відповіла, що мабуть найефективнішим, найбільш людським способом допомагати, співчувати і розуміти є зустріч, живе спілкування з представниками іншої культури, котра вже після контакту не так ж і чужа.

Допомагай!

Sława z Izkiem nie należeli do żadnej organizacji. Sława podkreślała, że jedynym motywem

Stowarzyszenie Ruś zaprasza na spektakl teatralny „Timoszka”.

Przedstawienie odbędzie się 19 września w **piątek** w Centrum Kultury Prawosławnej w Białymstoku przy ulicy Mikołaja 5, początek godz. 18. Sztuka, napisana po swojemu przez **Helenę Aleksiejuk** i przez nią wyreżyserowana, opowiada o ciekawym i trudnym życiu malarza prymitywisty Tymoteusza Muśko ze wsi Dubno w gminie Boćki.

działania, za które groziła kara śmierci, była życzliwość dla ludzi. Це фрагмент з книжки „Вцілили з Дрогобича” Катажини Скопец, внучки Ярослави і Ізидора Волосянських, які врятували 39 євреїв, ховаючи їх в підвалі свого дому в Дрогобичі, від 1942 до 1944 року.

Катажина з чоловіком Пьотром у 2020 році відкрили фонд Humanosh (<https://humanosh.org/>) і продовжують допомагати, тому що це мають в генах. Доброзичливість, закон божий про любов до ближнього, безкорисливість, фахова поміч – це все основа діяльності подружжя Скопців та їх фонду; про це ми могли почути в Черемсі на зустрічі-презентації книги. Дід і бабця Катажини допомагали євреям, вона, її мама, чоловік і діти несуть поміч білорусам, українцям, афганцям. Фонд веде чотири Мирні доми (в Польщі) для біженців з Білорусі і України. Волонтери – медичні рятувальники і лікарі, в тим Пьотр Скопец, їздять машинами швидкої допомоги в Україну, особливо в ці місця, котрі знаходяться під обстрілом, і забезпечують фахову медичну допомогу в гарячих точках. Справитись з жахливими і психічно

важкими ситуаціями допомагає невеличка біла собака, яка також їздить у скорій в Україну. Катажина, Пьотр, їх доня Сусанна і син Францішек удочерили дві дівчини з Тибету – Сонам і Кінджу, тому що так треба було зробити. Вони допомагають, тому що відчувають внутрішню потребність, без пафосу, без високопраних слів.

Humanosh – це сполучення з англійської (human) і гебрейської (enosh) мов. Оба ці слова означають людина.

Думай!

Сценарій написала добре нам відома Іванна Троц з Більська Підляського, виступив Рафал Петжак. Театр Чрево на фестивалі у Черемсі показав спектакль „Mały Doktor wrócił”, заснований на реальних подіях: розмовах авторки сценарію з лікарем більської лікарні Арсаланом Аззаддіном і історіях біженців з лісу, яким Малий Доктор допомагав на місці, у Більську. Лікар Арсалан Аззаддін багато років мешкає у Польщі і працює в повітовому шпиталі. Коли він потрапив до Польщі в сімдесятих роках, багато хто з поляків йому допоміг стати на

ноги і стати медиком. Зараз курд за походженням допомагає курдам та людям інших національностей, володіючи окрім курдської, також турецькою і арабськими мовами. Малий Доктор підтримує не тільки медично, а також особисто, контактує з родичами біженців загублених в наших лісах, постраждалих чи померлих уже в його лікарні, стає довіреною особою цих людей, приятелем родин, котрі розкололися, хтось залишився там, хтось ризикнув поїхати шукати кращого життя до Європи. Він запросив курдське телебачення до Польщі, щоб розповісти про тутешню ситуацію, про оманливе ставлення білоруської влади до біженців, про однозначне ставлення польської влади, також про трагічні події на польсько-білоруському кордоні. Доктор Аззаддін хоче остерегти своїх земляків, а в першу чергу врятувати їх. Реальне життя ми подивилися у театрі. Жінка, яка сиділа поруч мене в темній залі витирала сльози після закінчення спектаклю.

Тридцятий етнофестиваль багатьох культур і народів залишив чимало роздумів про те, хто ми, що значить бути людиною, християнином, як допомагати іншим, як берегти природу і свої традиції. Здається саме така місія Варвари Кузуб-Самосюк і Мирослава Сомосюка, засновників Черемшини і ініціаторів фестивалю у малій залізничній Черемсі – для одних місцевості на кінці Старого світу, для інших вже в Європі.

Анна Явдосюк-Малек
Фотографії **Анни Явдосюк-Малек** і **Артура Малка**

Ogłoszenie

Wynajmę dwupokojowe mieszkanie po remoncie w centrum Warszawy (piąte piętro), osobom godnym zaufania. Tel. 737 188 010. Aleksandra

План гатовы

Аб'ект «Белавежская пушча» знаходзіцца ў Спісе Сусветнай спадчыны з 1979 года. Белавежская пушча – апошні першабытны лес у еўрапейскіх нізінах. Гэта ўнікальнае месца, важнае з пункту гледжання захавання біязнастайнасці, прытулак для многіх рэдкіх відаў. У 1979 годзе ў гэты спіс была ўнесена польская частка пушчы, а ў 1992 годзе беларуская частка, і яна стала трансгранічнай. У 2014 годзе яе межы былі зменены, згодна з якімі ўчастак з польскага боку мае 56,6 тыс. га, а з беларускага – 82,3 тыс. га. У цяперашні час трансгранічная тэрыторыя «Белавежская пушча» мае 142 тыс. га, а буферная зона – 166,7 тыс. гектараў.

Распрацавання гэтага пана патрабуе ад Польшчы ЮНЕСКА. Ён павінен вызначыць дзеянні на шмат гадоў дзеля захавання пушчы для будучых пакаленняў. Кожны аб'ект у Спісе Сусветнай спадчыны павінен мець такі дакумент; у Белавежскай пушчы яго пакуль не было. Першы праект плана быў гатовы ў канцы 2023 года. Пасля змены ўлады ў выніку парламенцкіх выбараў працы былі працягнуты (у рамках другога этапу праекта). Тады план быў дапоўнены, сярод іншага, інфармацыяй, звязанай з будаўніцтвам 186-кіламетравага ўчастка мяжы з Беларуссю – плоту (у тым ліку ў Белавежскай пушчы).

Таксама быў абноўлены план пажарнай аховы. Намеснік міністра клімату **Мікалай Даражала** заявіў у Сейме ў траўні, што план будзе апублікаваны ў бягучым квартале і будзе «прыродаахоўным», абвясціў таксама, што хацеў бы, каб уся праца над дакументам была завершана ў 2025 годзе. Даражала тады сказаў, што калі Польшча хоча захаваць статус Сусветнай спадчыны ЮНЕСКА для Белавежскай пушчы, і павінна прыняць план, бо існуе рэальная пагроза таго, што Белавежская пушча можа змяніць свой статус на спадчыну пад пагрозай.

План павінен быў быць гатовы да канца мінулага года, але

праца зацягнулася. План павінен вызначыць лёс пушчы ў бліжэйшыя гады. Дакумент вынесены на грамадскае абмеркаванне ў ліпені. Найбольш эмацыйны выклікае форма так званай чацвёртай ахоўнай зоны – гэта зона з найніжэйшым узроўнем аховы, дзе дазволена высечка дрэў. Экалагічныя арганізацыі хочуць увесці абмежаванні.

Справа стала публічнай пасля высечкі лесу ў 2017 годзе, якую тагачасны ўрад ПіС апраўдваў барацьбой з градацыяй караеда. Менавіта тады з'явілася інфармацыя, што ЮНЕСКА можа пазбавіць лес статусу аб'екта сусветнай спадчыны або перанесці яго ў спіс спадчыны, якая знаходзіцца пад пагрозай знікнення. Трыбунал Еўрапейскага Саюза (TSUE) у 2018 годзе пастанавіў, што высечка лесу несумяшчальная з заканадаўствам ЕС. У цяперашні час у пушчы лесагаспадарчыя работы не вядуцца. Дзеянні былі прыпынены рашэннем суда, якое разглядала грамадзянскі пазоў, пададзены супраць Дзяржаўных лясоў экалагічнай арганізацыяй „Pracownia na Rzecz Wszystkich Istot”.

Праект плана абмяркоўваўся раней на сустрэчы ў Маршалкоўскай управе ў Беластоку з удзелам намесніка міністра клімату і сяроддзя Мікалая Да-

ражалы. У ёй прынялі ўдзел, сярод іншых, улады Падляшскага ваяводства, прадстаўнікі IOŚ, Рэгіянальнай дырэкцыі аховы асяроддзя, навукоўцы і леснікі. Прадстаўнікі некаторых гмін з Гайнаўскага павета спачатаку пісалі ў сацыяльных сетках пра адсутнасць інфармацыі аб гэтай сустрэчы 6 чэрвеня ў Белавежы. Інстытут аховы асяроддзя (IOŚ) падвёў вынікі працы над планам кіравання аб'ектам Сусветнай спадчыны „Белавежская пушча”.

– Я рады, што міністр тут, што сёння мы зможам пагаварыць на надзвычай важную для нас тэму, – падкрэсліў маршалак **Пракорым**. План з'яўляецца часткай праекта, які рэалізуецца з 2021 года Інстытутам аховы навакольнага асяроддзя Міністэрства клімату і навакольнага асяроддзя. За гэты час было праведзена 17 навуковых экспертных заключэнняў, арганізавана маштабнае сацыяльнае апытанне, сустрэчы з жыхарамі і шматлікія семінары, у якіх прынялі ўдзел каля 1800 чалавек.

Аўтары плана таксама ўлічылі высновы даклада ЮНЕСКА за мінулы год – якраз невыкананне рэкамендацый камітэта можа прывесці да ўнясення Белавежскай пушчы ў спіс аб'ектаў, якія знаходзяцца пад пагрозай знікнення. „Калі б гэта здарылася, у нас быў бы велізарны іміджавы крызіс як для краіны, так і для рэгіёна» – падкрэсліў віцэ-міністр. У рабочай сустрэчы прынялі ўдзел, сярод іншых, старшыня ваяводскай рады **Цэзары Цеслюкоўскі**, намеснік старшыні **Лукаш Назарка**, а таксама члены рады **Ігар Лукашук** і **Мікалай Яноўскі**.

Што прадугледжвае План? Па-першае, гарантыі аховы Белавежскай пушчы да 2050 года. Ён таксама ўлічвае рэальны стан рэчаў, у тым ліку ўплыў памежнага плота на пушчу і памежнай аховы і вайскоўцаў, якія там знаходзяцца. Неаб-

зоны, а таксама буферную зону вакол аб'екта ЮНЕСКА. Зона 1 вызначае зону найбольш строгай пасіўнай аховы (Белавежскі нацыянальны парк), у той час як зона 4 дазваляе найбольш шырокую актыўную ахову.

У выніку абнаўлення зон іх плошча змянілася. Зона 3 з'яўляецца найбуйнейшай (больш за 32 000 га), павялічыўшыся за кошт зоны 4 (больш за 2000 га). Межы зон 1 (6000 га) і 2 (амаль 16 000 га) мала змяніліся. Сетка існуючых дарог у межах Белавежскай пушчы застаецца нязменнай.

План кіравання забяспечвае шырокае выкарыстанне Белавежскай пушчы для жыхароў і турыстаў. 90% аб'екта ЮНЕСКА адкрыта для рэкрэацыйнай дзейнасці, у тым ліку для збору грыбоў, пладоў і зёлак. Высечка драўніны магчымая толькі як пабочны эфект актыўных мер па ахове прыроды там, дзе пераважаюць месцы пражывання з лішкам хвойных дрэў. Паляванне ў Белавежскай пушчы не будзе праводзіцца, за выключэннем буфернай зоны. План апублікаваны і даступны для ўсіх зацікаўленых. Каментарыі па плане кіравання лясамі можна даслаць па электроннай пошце на адрас puszcza@ios.edu.pl або па пошце ў Інстытут аховы навакольнага асяроддзя.

Пасля завяршэння кансультацый каментарыі да плана будуць перададзеныя ў Міністэрства клімату, а канчатковы варыянт плана будзе прадстаўлены ў ЮНЕСКА. Хутчэй за ўсё, гэта адбудзецца да канца года. Невыкананне рэкамендацый ЮНЕСКА можа прывесці да таго, што Белавежская пушча будзе ўключана ў спіс знікаючых відаў, што будзе азначаць значны крызіс іміджу як для Польшчы, так і для рэгіёну.

Радаслаў Маціевіч
фота **Міры Лукшы**

ходна таксама абнавіць план пажарнай аховы і адкарэктаваць зоны, у тым ліку зрабіць іх плошчы больш рэалістычнымі. Найбольш строгая ахова будзе распаўсюджвацца на зону 1, а ў зонах 3 і 4 будзе магчыма паляванне на інвазійныя віды (без абмежаванняў у буфернай зоне).

Аўтары плана падкрэслілі, што ён не стварае ніякіх новых цяжкасцей для жыхароў і турыстаў. Гэта азначае, што на 90% пушчанскай плошчы будзе магчымы збор траў, грыбоў і пладоў. Прадугледжаны таксама месцы, дзе можна будзе весці лесагаспадарчую дзейнасць. Таксама быў абноўлены план пажарнай бяспекі.

План выклікае эмоцыі. Прадстаўнікі гмін Гайнаўскага павета неаднаразова выказвалі занепакоенасць тым, што у абмяжувальнай зоне жыхароў карыстацца лесам, а ўведзеныя абмежаванні негатыўна паўплываюць на раз-

віццё і эканоміку гэтага рэгіёну.

Адным з элементаў плана з'яўляецца так званая занаванне, гэта значыць падзел Белавежскай пушчы на зоны з вызначэннем таго, што ў іх дазволена. Найбольш эмоцыі выклікае форма так званай чацвёртай ахоўнай зоны. Гэта зона з найніжэйшым узроўнем аховы, дзе дазволена высечка дрэў. У студзені экалагічныя арганізацыі заклікалі да пераўтварэння гэтай зоны ў трэцюю зону, што на практыцы азначае забарону на высечку лесу.

Мясцовыя органы ўлады, аднак, хочучь захаваць статускво. Невядома, якія прапановы ў канчатковым выніку ўключаны ў план, бо дакумент яшчэ не апублікаваны.

Грамадскія кансультацыі будуць доўжыцца ў агульнай складанасці 35 дзён – у ліпені і жніўні. План прадугледжвае: Падзел пушчы на 4 зоны і 3 пад-

Obołonie

Puszcza Białowieska pełna jest uroczysk. W 1937 roku Jan J. Karpiński, kierownik Parku Narodowego w Białowieży, opracował ich spis, liczący ponad tysiąc nazw. Niektóre uroczyska odeszły już w zapomnienie, ale przybyło też sporo nowych. I przybývają nadal, jak choćby Gierkówka, Filipówka czy Titówka, których nazwy powstały w końcu XX wieku. Wiele ze znanych nam uroczysk owianych jest legendą, tajemnicą. Na przykład Obołonie.

W literaturze jako pierwszy wymienia je **Stanisław Batory Gorski**. W swojej pracy „O roślinach Żubrom upodobanych, jakoteż innych w puszczy Białowieskiej” („Dziennik Wileński”, Tom IV z 1829 roku) podaje czterdzieści bardzo rzadkich gatunków roślin z Puszczy Białowieskiej, zaznaczając, że „wiele spośród tych rzadkości rośnie w uroczysku Obołonie”. Uroczysko to, podobnie jak inni autorzy, Gorski umieszcza w dawnej straży augustowskiej.

Kazimierz W. Wójcicki w haśle poświęconym Puszczy Białowieskiej, zamieszczonym w tomie III „Encyklopedyi powszechnej” (wyd. w 1860 roku), pisze o Obołoni, że jest jednym ze znaczniejszych uroczysk (obrubów) w puszczy.

Obołonie wymieniają polscy botanicy **Franciszek Błoński**, **Karol Drymmer** i **Antoni Ejsmond** w „Sprawozdaniu z wycieczki botanicznej, odbytej do Puszczy Białowieskiej w lecie 1887 roku”, opublikowanym w „Pamiętniku Fizyograficznym” (t. VIII, Warszawa 1888). Potwierdzają, że Obołonie, podobnie jak sąsiadujące z nim uroczysko Zamczysko, leży w straży augustowskiej i oba znajdują się po lewej stronie rzeki Narewki.

Rosyjski leśnik **Nestor Gienko** w pracy „Charakteristika Bielowiezskoj puszczy i istoriczeskija o niej dannija” („Lesnoj Żurnał” nr 6 z 1902 roku) wymienia uroczysko po rosyjsku: *Obołonje*. Wspomina, że jemiola w nim wyrasta na sękach starych brzoź.

W okresie międzywojennym problem z uroczyskiem Obołonie miał historyk Puszczy Białowieskiej **Oton Hedemann**. Nie znalazł go w spisie Karpińskiego. W swej książce „Dzieje Puszczy Białowieskiej w Polsce przedrozbiorowej (w okresie do 1798 roku)”, Warszawa 1939) podaje nazwę Obołowie, na którą natrafił w pewnym urzędowym dokumencie z 1796 roku („Akta Departamentu Ekonomicznego w Najwyższym Rządzie Litewskim” N.330, K.30). Nazwa ta bez wątplenia jest zniekształconą wersją Obołonia.

Nazwa Obołonie przetrwała do obecnych czasów. Wprawdzie nie jest powszechnie znana i używana, ale to uroczysko zna miejscowa administracja leśna, jak też okoliczna ludność, a także archeolodzy przeprowadzający w nim badania. Autochtoni wymieniają to uroczysko z białoruska: *Abalonie*. Znajduje się ono w oddziałach 282 i 313, które sąsiadują z rzeką Narewką. Dokładną lokalizację podał mi w 1970 roku leśniczy Leśnictwa Pogorzelce **Włodzimierz Bonda**, u którego odbywałem praktykę leśną. Uroczysko znajduje się właśnie na terenie tego leśnictwa. Graniczy z nim inne słynne uroczysko – Zamczysko, położone w oddziale 281. Leśniczy Bonda powiedział mi też, że najstarsi mieszkańcy pobliskich wsi Pogorzelce, Teremiski i Budy twierdzili, iż uroczyska Zamczysko i Obołonie są częściami większego uroczyska o nazwie Stara Białowieża, opierającego się od południa

o rzekę Łutownię, a od wschodu o rzekę Narewkę. Zamczysko i Obołonie miały stanowić jakby północną część Starej Białowieży. Ale to już osobny temat.

Wielu z czytelników zapewne zadaje sobie pytanie, co ta zagadkowa nazwa w ogóle oznacza? Otóż pochodzi ona od staroruskiego słowa *bołoń*, *bołonije*, oznaczającego podmokłą lub okresowo zalewaną wodą łąkę czy też zalewaną dolinę rzeki. Nazwa jednoznacznie wskazuje, że nadały ją ludy ruskie, zasiedlające w odległych czasach puszcę.

Z uroczyskiem Obołonie związana jest ciekawa historia domniemanego odkrycia w nim skarbu przez **Maksyma Niedźwiedzkiego**, biednego chłopca ze wsi Tuszemla. Było to w latach 20. XIX wieku. Niedźwiedzki, poszukując grzybów, zawędrował do tej części puszczy. Ponieważ było już późno, a do domu daleko, postanowił spędzić noc w puszczy. Zrobił więc legowisko i położył się na nim. Gdy już zasypiał, obsunęła się pod nim nagle ziemia i Maksym wpadł do jakiejś głębokiej jamy.

Gdy się dokładnie rozejrzył, stwierdził że jest to obszerna piwnica, pod ścianami której stoi dziewięć dużych skrzyń. Zaciekawiony podważył wieka kilku z nich i ze zdumieniem stwierdził, że są pełne monet. Dostrzegł też porozrzucane po posadzce butelki. Pociągnął parę łyków, potem znów parę, aż w końcu zakręciło mu się w głowie. Ocknął się dopiero rano. Do domu powrócił z pustymi rękoma, gdyż bał się ruszać cudzej własności.

Swoje odkrycie Niedźwiedzki zdradził żonie, nie podając miejsca, gdzie ów skarb się znajduje. Kobieta tajemnicy długo nietrzymała. Wieść o odkrytym skarbie dotarła do dzierżawcy Tuszemli, **Antoniego Skrodzkiego**. Ten, łasy na łatwe wzbogacenie się, zaczął namawiać Niedźwiedzkiego do wskazania mu miejsca ze skarbem, ale z chłopca nic nie wyciągnął. W końcu wziął się na sposób i napisał

Puszcząskie uroczysko.
Rysunek Walerego Brochockiego z 1885
roku. Źródło: „Kłosy” nr 1060/1885

Dwór na leśnej polanie

Wiele lat temu w książce Grzegorza Rąkowskiego „Polska egzotyczna” natknęłam się na opis dworu w Jodłówce. Już z opisu wynikało, że musi to być miejsce niezwykle. Taki dworek w środku lasu. Od tego czasu upłynęło wiele lat, zanim na własne oczy zobaczyłam dwór Jodłówka.

■ Jest to rzeczywiście piękny dworek na leśnej polanie. Znajduje się niedaleko obecnej granicy z Białorusią, w gminie Dubicze Cerkiewne. Gdy był budowany, granicy tam nie było.

Dworek w Jodłówce wzniesiono w 1901 roku, czyli przed pierwszą wojną światową, kiedy teren ten należał do Imperium Rosyjskiego. Posiada trzy ganki, a właściwie trzy werandy. Jodłówka była pomocniczym folwarkiem Wojnowki. To tam właśnie znajdowała się główna siedziba właścicieli majątku, **Wołyńców**. Rezydował tu kiedyś leśniczy zarządzający lasami dworskimi. Dopiero na przełomie XIX i XX wieku ówczesny właściciel **Samuel Bernard Wołyńcewicz** wybudował dworek w Jodłówce i przeznaczył go dla swej matki. W Wojnowce gospodarzył jego syn **Anatol** z żoną **Matyldą**. Samuel Wołyńcewicz posiadał także majątek Laski pod Warszawą. Sprzedał go w 1895 roku i przeniósł się na Polesie. Po wybuchu pierwszej wojny światowej, jak większość naszych przodków, udał się w głąb Rosji. Po powrocie w 1919 roku z dworku Liniewiczze na Polesiu pozostały tylko zgliszcza. Zamieszkał więc w Jodłówce wraz z żoną i sześciorgiem dzieci. W okresie

do wielkiego księcia **Konstantego**, ówczesnego wielkorządcy Litwy i Rusi list, w którym donosił, iż doszedł do wniosku, że w niektórych głuchych zakątkach puszczy mogą być schowane różne skarby. I że on chętnie by ich poszukał, pod warunkiem, że część znalezionych drogocенności, zgodnie z litewskim statutem, zatrzyma sobie. Konstanty początkowo do listu ustosunkował się negatywnie, ale w końcu polecił zbadać tę sprawę gubernatorowi grodzieńskiemu **Michałowi Bobiatyńskiemu**.

Gubernator powołał specjalną komisję, która w 1827 roku przybyła do Skrodzkiego i Niedźwiedzkiego. Niezwłocznie przystąpiono do prób odkopania skarbu. Niestety, chłop nie mógł sobie przypomnieć właściwego miejsca. Ale w końcu robotnicy natrafili na kamienny fundament, nieopodal zaś wykopali parę szkieletów, pod czaszkami których były ustawione gliniane naczynia. Bobiatyński doszedł do wniosku, że rozkopano jakiś stary cmentarz, obok którego znajdowała się cerkiew. Zmęczony całą sprawą postanowił ją zakończyć.

Niedźwiedzkiego potraktowano jako nieszkodliwego maniaka, który z ciągłego niedostatku w chałupie uroił sobie odkrycie skarbów. Ten wprawdzie nigdy nie przyznał się do kłamstwa, uparcie twierdząc, że skarb istnieje, ale nikt mu wiary już nie dawał.

Trudno dzisiaj ocenić, czy Niedźwiedzki kłamał, czy mówił prawdę. W tej całej sprawie jedno powinno nas zaciekawić – fakt wykopania ludzkich szkieletów z glinianymi naczyniami (tzw. *łzawnicami*).

Badania przeprowadzone współcześnie na Oboloniu i Zamczysku

przez archeologów z Instytutu Archeologii i Etnologii PAN w Warszawie we współpracy z Zakładem Badania Ssaków PAN (obecnie Instytut Biologii Ssaków PAN) w Białowieży doprowadziły do wykrycia na tym terenie pochówków szkieletowych, przy których znaleziono resztki ceramiki i kabłączki skroniowe, pozwalające na datowanie obiektu na wczesne średniowiecze. Natrafiono też na pozostałości wsi, w której zamieszkiwali ludzie pochowani na cmentarzysku.

Archeolog **Dariusz Krasnodębski** stwierdził: „Tuż pod powierzchnią ziemi znajdowały się ślady wielu osad, z których najstarsza, pochodziła sprzed prawie 2 tysięcy lat, zaś najmłodsza, zapewne składająca się jednego domostwa, z XV wieku. Największa i najludniejsza była jednak ta z okresu wczesnego średniowiecza, która zajmować mogła powierzchnię 10 ha. O intensywności i o długim okresie jej użytkowania świadczy warstwa kulturowa, której miąższość dochodziła miejscami do 0,5 m oraz liczne znaleziska fragmentów ceramiki. To co odróżnia tę osadę od innych pochodzących z tego okresu, to znajdujące w różnych jego częściach kamienne bruki oraz głębokie jamy. Ich funkcja nie jest do końca wyjaśniona i wydaje się, że nie miały tylko znaczenia użytkowego. W sąsiedztwie tego miejsca natrafiono na ślady kopania rudy żelaza, która wykorzystywana była do lokalnej produkcji żelaza”.

I tak uroczysko Obolonie już na zawsze zapisało się w historii Puszczy Białowiejskiej.

Piotr Bajko

Miejsce, gdzie stał dwór w Wojnówce.

Dwór w Jodłówce

międzywojennym dzieci Wołyńców powyjeżdżały.

Po drugiej wojnie losy dworku były bardzo burzliwe. W 1957 roku na skutek starań córki Samuela **Heleny** przywrócono tytuł własności dworu. Do 1968 roku mieściła się tu szkoła. Co ciekawe, kuratorium za wynajęcie dworku płaciło czynsz. Był to przypadek odosobniony. Po śmierci Heleny w 1963 roku, która była stanu wolnego i nie miała dzieci, dwór przeszedł na własność trzech pozostałych siostr.

Swego czasu odbywały się tu obozy jazdy konnej. Obecnie dwór jest remontowany. Jest więc nadzieja, że nie popadnie w ruinę. Jest już nawet nowa drewniana brama prowadząca do dworku na polanie. Są to tak trochę jakby drzwi do tajemniczego ogrodu, gdzie łączy się teraźniejszość z przeszłością. Wokół dworu rośnie dużo starych drzew, zwłaszcza lip i dębów. Są także wiekowe modrzewie i klony. Otoczenie jest chyba najpiękniejsze w barwach jesieni.

Za dworem ciągnie się aleja lipowa, która prowadziła do głównego dworu Wojnówka. Udało mi się dotrzeć przy pomocy leśniczego na miejsce, gdzie stał ten dwór. Dziś jest to polana ze starą jabłonią pośrodku. Kiedy wejdziemy trochę w las, zobaczymy stare lipy i wiązy. Brzegami rosną lilaki. Są też duże topole. Jednak te chyba były sadzone już po wojnie. Na polanie widnieje miejsce po dawnej lodowni, rosną na niej piękne dzwonki. Być może pochodzą jeszcze z dworskiego ogrodu?

Dwór w Wojnówce istniał na początku XVII wieku. Zapewne należał do rodziny **Wojnów**. Na-

stępnie wszedł w skład rozległych dóbr z centrum w Wysokim Litewskim, które w 1647 roku trafiły do **Sapiehów**. W 1722 roku **Michał Sapieha** sprzedał Wojnówkę **Jerzemu Matuszewiczowi**. W XIX wieku w posiadanie Wojnówki weszli Wołyńcewicze i majątek w ich rękach został do drugiej wojny.

Piękny dwór modrzewiowy z XVII wieku rozebrali Sowieci w 1939 roku, a z materiału wzniesiono budynek urzędowy w Kleszczelach. Obecnie to miejsce należy do prywatnych właścicieli już chyba nie mających nic wspólnego z Wołyńcewicami.

Nie wiem, czy idąc prosto aleją lipową z dworku w Jodłówce doszłabym na miejsce po głównym dworze Wojnówka? Chyba zwyczajnie boję się ryzykować zbłądzeniem pośród obecnego leśnego gąszczu. Dojechałam tam z leśniczym od innej strony. Jak się nie zna historii, trudno się domyśleć, że kiedyś stał tu piękny modrzewiowy dwór. Jedyne drzewa, które są niemymi świadkami historii, przypominają o dawnych czasach.

Lubię chodzić na polanę, gdzie stoi dworek Jodłówka. Widać tam powolne postępy w remoncie, co daje nadzieję, że Jodłówka nie podzieli losów dworu w Wojnówce.

Kiedyś spotkaliśmy tam spacerującą rodzinę. Pan powiedział, że jego mama była nauczycielką, gdy we dworze funkcjonowała szkoła. Gdy wybudowano szkołę w Starzynie, szkoła w Jodłówce nie miała racji bytu. Dziś w szkole w Starzynie mieści się Dom Opieki. Tamtejsze wsie wyludniają się coraz bardziej. Bardzo blisko przebiega obecna granica z Białorusią. A nazwa Jodłówka zapewne pochodzi od rosnących w lasach świerków, czyli „jeli”, bo raczej nie od jodły, której w tutejszych lasach nie ma. Świerków, ze względu na zmieniające się warunki klimatyczne, jest też coraz mniej. Warto czasami zboczyć z udeptanego szlaku i poszukać dawnych śladów historii, o której często już tylko przypominają stare drzewa.

Iwona Zinkiewicz

fot. **Halina Zinkiewicz, autorka**

Do dworku Jodłówka prowadzi leśna droga. Można dojechać nawet samochodem. Leży w gminie Dubicze Cerkiewne. Dawna Puszcza Bielska, obecnie skraj Puszczy Białowieskiej. A tam gdzie stał dwór Wojnówka dojazd jest dość trudny i chyba bez pomocy leśniczego się nie dojedzie.

Мадонна польской словесности

Так назвал профессора Ядвигу Пузынину журнал *Więź* в статье, опубликованной 15 февраля. А неделей раньше, 8 февраля стало известно, что выдающийся лингвист, исследователь языка Циприана Норвида, дама Ордена Белого Орла профессор Ядвига Пузынина закончила свой жизненный путь в возрасте 97 лет. Пани Ядвига была ближайшим из живших потомков Надежды Филаретовны фон Мекк и Петра Ильича Чайковского. Для госпожи фон Мекк она была правнучкой, а для композитора – правнучатой племянницей. Большинство своей жизни пани Ядвига прожила в Варшаве, и, закончив Варшавский университет, посвятила ему, науке и польскому языку почти всю свою жизнь.

■ Ссылка из Facebook с информацией о профессоре **Ядвиге Пузыниной**, присланная мне в тот день человеком, увлекающимся музыкой и языкознанием, повергла меня в шок. Мы столько лет жили с пани Ядвигой в одном городе, у нас даже были общие знакомые, но так случилось, что при её жизни мы не встретились. На счастье, остались записи бесед с ней на Польском Радио, где она подробно рассказывает о своей уникальной семье.

Мы тут же обратились к её родственнику, живущему в России, – **Денису фон Мекку**, который помог нам связаться с одним из сыновей пани Ядвиги. Он любезно предоставил нам информацию о ней, а также текст речи Президента Польши во время вручения ей Ордена Белого Орла. Наши друзья из Франции также прислали сообщение о том, что, узнав от нас о смерти пани Ядвиги, связались с **Жаном-Пьером Римским-Корсаковым**, который ведёт родословную семьи фон Мекк. И от него тоже получили поистине бесценные данные. Как вы понимаете, у нас собралось довольно много материала об этой уникальной женщине и учёном.

Возможно, нам удастся собрать материал и на книгу о профессоре Пузыниной. А пока предлагаем фрагмент её воспоминаний о своей удивительной семье. Эта запись была сделана в 2015 году журналисткой **Анной**

Лисецкой в студии Польского Радио.

Но сначала следует сделать небольшое вступление. Для того, чтобы лучше понять контекст истории семьи Ядвиги Пузыниной, нужно буквально несколько слов сказать о Надежде фон Мекк, её прабабушке. **Надежда Филаретовна**, урождённая Фраловская (1831-1894) – российская меценатка, супруга железнодорожного магната Карла Фёдоровича фон Мекка, хозяйка нескольких домов в Москве, усадьбы Плещеево и виллы в Ницце. Известна своим покровительством и финансовой помощью композитору Петру Ильичу Чайковскому, с которым она долгое время переписывалась.

Итак, слово Ядвиге Пузыниной.

– Должна начать с очень давних времён. Данные о некоторых ветвях нашей семьи отправляют нас в Средневековье. Прежде всего должна сказать, что моя семья – это, несомненно, семья польская, но с корнями русскими, немецкими и, как оказалось, даже татарскими.

Самые ранние данные касаются семьи фон Мекков. Моя мама была **Кира фон Мекк**. Был такой немец из Западной Германии, член рыцарского ордена крестоносцев – Мекк, который горел желанием продвигать христианство на Восток.

Самый старший предок семьи Давыдовых – это также семья, которая нас объединяет и с фон Мекками, и с Чайковскими – был

татарским князем, который переехал со всеми домочадцами в Москву, где принял крещение и дал начало семье Давыдовых. (Нам удалось установить имя этого князя – мурза Минчак Косевич; в начале XV в. он поселился в Москве и принял крещение с именем Семён – ред.)

О том, что было потом, известно мало вплоть до XIX века. А вот там начинаются очень интересные события. **Карл фон Мекк**, остзейский немец, переезжает из Риги в Москву в поисках лучшей жизни. По профессии он был инженер. Вскоре он женится на Надежде Фраловской из семьи обедневшей, но благородной. Девушку охотно выдают замуж за инженера с многообещающим будущим. Семейную жизнь начинали они в бедности, но потом стали одной из богатейших семей России. Надежда Филаретовна была женщиной необычной. Во-первых, она была женщиной-бизнесменом, во-вторых, это она организовала работу своего мужа, подталкивая и направляя его. Были у неё и свои разнообразные предприятия. А в-третьих, одна родила 18 детей! (из которых выжили 11 – ред.) Правда, детьми она занималась гораздо меньше, чем обычно это делают женщины, и не всегда это у неё хорошо получалось.

Карл фон Мекк приобрёл репутацию энергичного предпринимателя, высокопрофессионального строителя и инженера. Добиваясь выгодных контрактов

и умело организуя дело, фон Мекк сколотил огромное состояние. А потом его дело и место в царской России унаследовал сын Николай.

Надежда Филаретовна была не только предпринимателем. Она самозабвенно увлекалась музыкой. И однажды заинтересовалась музыкой ... **Петра Чайковского**, став его покровительницей. Она оказывала финансовую поддержку и другим музыкантам, в том числе и **Клоду Дебюсси**. Так случилось, что Надежду фон Мекк и Петра Чайковского связали не только финансовые вопросы, но и длительная дружба, после которой осталось огромное количество писем. Они интересны и для тех, кто увлекается музыкой, и для тех, кто интересуется XIX веком и отношениями, которые складывались в то время между людьми.

Но Пётр Ильич Чайковский и Надежда Филаретовна так ни разу и не встретились! Она слушала любимого композитора из логи, но почему-то не сделала ни одной попытки увидеться. Возможно, опасалась, что встреча может стать искрой, которая разожжёт её чувства к нему? В любом случае, эта их дружба и метафизическая связь между ними вылились в совместное решение о женитьбе **Николая** – сына Надежды – на племяннице Чайковского – **Анне Давыдовой**. И это была моя бабушка, а **Николай фон Мекк** – мой дед.

Это была великолепная пара. Их московский салон пользовался огромной популярностью, там встречались творческие люди, проходило много музыкальных вечеров. У них была прекрасная коллекция живописи. Это были люди открытые и доброжелательные, что проявлялось и в отношении к сотрудникам Николая Карловича, и к рабочим-железнодорожникам. Заботясь о них, он построил целый жилой

комплекс, где у работников были довольно приличные квартиры. И когда дело дошло до революции, то именно его рабочие охраняли Николая и собирали им деньги, потому что семья фон Мекков была всего лишена. И даже выкупали его из тюрьмы.

В то время было громкое „дело инженеров“, которое вёл сам **Феликс Дзержинский**. Николай фон Мекк был признан врагом народа, так как проектировал... расширение веток железных дорог. К слову, инженер, который предложил сокращение веток железной дороги, тоже был признан врагом народа. Такие были времена. В конце двадцатых годов **Николай Карлович** был, вероятно, расстрелян. Но никто документов об этом пока не нашёл. Но однажды в квартире моей бабушки давно остановившиеся часы неожиданно начали издавать какой-то звук, как будто отбивать какой-то час... В семье бытует поверье, что это была та ночь, когда он, вероятнее всего, был лишён жизни.

А сейчас следует рассказать о семье Давыдовых, из этой линии вышла моя бабушка. Известной личностью в этом роду был **Василий Давыдов**, который оказался среди декабристов. Он был заключён в Петропавловскую крепость, а потом выслан в Сибирь. И уже никогда не вернулся в свою родовую усадьбу Каменка. После окончания срока ссылки в Сибири ему разрешили поселиться где-то в Европейской части России, но не в его усадь-

бе. Но его дети, рождённые в Сибири, а родилось их восемь, это право получили. Так Каменка осталась собственностью рода Давыдовых. Там бывал и Чайковский, ведь его мать тоже была из Давыдовых. У меня остались записанные воспоминания моей мамы, которая, будучи маленькой трёх-четырёхлетней девочкой, играла с ним. Он прекрасно относился к детям и играл с ней в куклы. Вот такие остались у нас тёплые семейные воспоминания о Чайковском.

Теперь интересно будет рассказать о том, как случилось, что поляк по фамилии Запольский женился на дочери этих очень богатых россиян. Что греха таить, в Российской империи в то время не приветствовали такие связи. Мой отец был довольно необычным человеком. Он очень рано потерял отца. И его мать, находясь в очень стеснённых обстоятельствах, отдала его на воспитание своей сводной сестре, которая жила, кажется, в Киеве и финансовое положение которой было лучше. Но мальчику, видимо, там не понравилось и он сбежал. Вот так: 13-летний мальчишка сбежал в Одессу и нанялся на корабль. Он оказался настолько выносливым и оборотистым, что очень быстро был принят в команду моряков. Но потом убежал и оттуда. На Донбассе пошёл работать на шахту. Это тоже было интересно, потому что подружился там с каким-то местным жителем. Они вместе работали, а потом вместе ходили в донецкую степь на охоту.

Когда он вернулся домой, мать его не узнала. Ему было 18 или 19 лет, но он выглядел как взрослый сильный мужчина. Ей удалось устроить его помощником управляющего в какую-то усадьбу. Научившись управлять хозяйством, он попал в усадьбу в Копылове, которая принадлежал моим бабушке и дедушке. И вот

Президент Анджей Дуда наградил Ядвигу Пузынину Орденом Белого Орла

там в его жизни появилась моя мама, 18-летняя девушка. Мама очень хотела стать врачом. Но в то время в России было мало возможностей попасть на высшие медицинские курсы, и она окончила курс медсестёр.

Запомним этот факт, это будет важно позднее. Между молодыми людьми возникла большая любовь. Он был на четыре года старше. Я знаю, что они планировали побег: не верили, что её родители позволят им сыграть свадьбу. Но бабушка и дедушка оказались людьми настолько открытыми, понимающими, что значат сильные чувства между молодыми людьми, что организовали им свадьбу. Мало того, молодые сразу получили усадьбу Бабинце, это в 40 км от Киева. Было это в 1904 году. Там родились мой старший брат **Константин** и старшие сёстры **Анна** и **Кира**. Их воспоминания о детстве очень отличаются от моих.

У них там в усадьбе была очень хорошая жизнь: у детей были гувернантки – француженка и англичанка. Они с детства хорошо говорили на иностранных языках. Моя сестра Анна рассказывала, что мать тогда занималась лечением всех жителей в округе. Врача там не было, и все заболевшие приходили к ней. Она прекрасно справлялась с этим. Так они прожили там до рево-

люции. Ещё нужно отметить, что мои родители прекрасно ладили с людьми, и неважно было, какой национальности были эти люди. Потом именно местные жители помогли родителям убежать ещё перед приходом революционных властей. Родители сначала выехали в Киев, а потом им удалось перебраться в Польшу.

В Польше они жили в Варшаве, в Познани. После Варшавской битвы, названной „Чудом на Висле”, отец выехал на Волынь, где была усадьба моих бабушки и дедушки. Им удалось восстановить документы собственности на эту недвижимость. А это было ни много ни мало, а 2 тысячи гектаров. Недавно только узнала, что, оказывается, был такой закон в то время: деление больших участков на меньшие. Осталось им только 400 га и... обещание возврата денег за забранные земли. Но случилось это только в 1938 году.

Время в усадьбе Рожище, где я родилась и провела своё детство, не было лёгким. Мой отец был настоящим польским шляхтичем, со всеми их достоинствами и недостатками. Он очень интересовался охотой, постоянно выезжая в поля и леса. Он также любил играть в карты, отлучаясь часто в Луцк, который находился в 25 км от нашего дома. Он был очень активный – был

председателем сразу нескольких организаций: союза охотников, клуба игроков в карты и даже союза стрелков, потому что был „пилсудчиком” (приверженцем **Юзефа Пилсудского**). Если были именины или дни рождения моего отца, то к нам всегда приходили музыканты оркестра стрелков и у нас играла музыка и перед домом было общее празднование. Это всё осталось в моей памяти. Первый раз я видела своего мужественного отца плачущим в день смерти Пилсудского, к которому он был очень привязан.

Папа был человеком очень доброжелательным, умудрённым богатым жизненным опытом, ведь он прожил интересную жизнь и моряка, и шахтера. Его судьба была невероятно интересной, и он умел с каждым говорить так, чтобы его поняли. Он очень хорошо относился к простолюдинам. Например, в нашем доме было так заведено, что я играла, в основном, с дочерьми нашей кухарки и нашего шофёра. У нас были хорошие отношения с обслугой. Потом, в 50-60-х годах наша швея Марина Воробьёва приезжала к нам несколько раз, чтобы рассказать, в каком состоянии находились тогда могилы наших родственников, привозила фотографии. Она всё время заботилась о них.

На этом мы прервём рассказ Ядвиги Пузыниной о своей семье, но мы обязательно к нему вернёмся в следующих номерах. И расскажем также о жизненном пути и огромных заслугах перед наукой, перед Польшей самой пани Ядвиги.

Ирина Корнильцева
(Здравстуйте, нр 1/2025)

Мы благодарим за помощь в подготовке материала Иона Мельника и Антонину и Игоря Жуковских

Наумюк з Канюк. 90!

Народны скульптар, чые працы можна знайсці ў польскіх і замежных галерэях, жыве ў канцы вёскі Канюкі (калі ехаць з Рыбалоў), рака Нарва плыве за яго агародам і лугамі. Яго праца апісана на мемарыяльнай дошцы перад домам на трох мовах (польскай, беларускай і англійскай). Для спадара **Уладзіміра** – тут яго ўсе называюць Валодзя – немагчыма забыць гісторыю больш чым 100-гадовай даўніны. Ён арганізаваў сваю майстэрню ў доме, які перажыў пажар 1915 года; на стале ляжыць хроніка, пачынаючы з дакументаў бягучых спраў. Перад домам стаіць вялікая бочка, вытаргаваная ў казакоў, якія выганялі вясцоўцаў у далёкую Расію.

Прадзед Уладзіміра, **Лявонь**, быў адзіным з Канюкоў, хто не паехаў у бежанства, яго лёс апісаны ў некалькіх кнігах па мясцовай гісторыі. Пра гэта раскажа спадар Валодзя Наумюк. Пасвойму, на мясцовай падляшскай мове.

Ён адзін з найбольш вядомых народных скульптараў Падляшша. Нарадзіўся 18 сакавіка 1935 года ў вёсцы Канюкі Заблудаўскай гміны ў сялянскай сям’і як старэйшы з трох сыноў **Вольгі і Пятра Наумюкоў**. Яго дзяды былі арэлямі-плываводамі. Падчас Першай сусветнай вайны яго бацькі апынуліся сярод бежанцаў, якія ўцякалі ў глыб Расіі. Пасля вяртання ў Польшчу яго бацька ажаніўся і пачаў весці гаспадарку, ён таксама зарабляў грошы як кравец. У 1944 годзе быў спалены жывцом немцамі разам з 28 іншымі мужчынамі ў вёсцы Трычоўка. Праз два гады яго маці памерла ад туберкулёзу. Затым двух малодшых братоў змясцілі ў дзіцячыя дамы, а Валодзя стаў жыць у бабулі і дзядулі. Яны аказалі вялікі ўплыў

на яго жыццё і творчасць. З-за беднасці яго адправілі на працу. Ён хадзіў да заможнейшых сялян пасвіць жывёлу. Адначасова разам з іншымі працуючымі дзецьмі вучыўся ў вячэрняй пачатковай школе ў Паўлах. Пасля заканчэння вучобы ён вучыўся рамяству ў мясцовага цесляра і пачаў самастойна выконваць заказы па рэканструкцыі і рамонце дамоў на Падляшшы, разбураных падчас вайны. Год працаваў пры электрыфікацыі вёскі, але найбольш яго захапляла драўніна і яе апрацоўка. Уладзімір з дзяцінства праяўляў мастацкія схільнасці: ён ствараў драўляныя скульптуры, цацкі і дэкаратыўныя элементы сталярнай справы. Малы стругаў карэньчыкі і майстраваў цацкі, а пазней займаўся сталярствам і разьбой па дрэве, вырэзваючы ўпрыгажэнні для вокнаў, ветравыя кранштэйны і куты. Гадамі яго захапленне жывапісам і скульптурай не сустрэкала разумення ў мясцовай супольнасці.

Сітуацыя змянілася, калі ў 1960-х гадах у Канюкі прыехаў супрацоўнік беластоцкай «Цэпэліі» і прапанаваў народнаму мастаку супрацоўніцтва. Яго працы прадаваліся ў крамах «Цэпэліі» і прадстаўляліся на шматлікіх выставах у Польшчы і за мяжой. Дзякуючы гэтаму скульптура стала асноўнай прафесіяй Валодзі. У цяперашні час ён з’яўляецца прызнаным народным скульптарам і настаўнікам скульптуры. Тэмы яго твораў звязаны з жыццём вёскі, яе жыхарамі і іх дзейнасцю.

Па замове кампаніі «Цэпэлія» да пачатку 1990-х гадоў вырабляў дробныя драўляныя галантарэйныя вырабы – кадоўбкі, капанькі і чарпакі. Адначасова ён пачаў выразаць невялікія фігуркі. Заахвачаны тагачасным супрацоўнікам «Цэпэліі» **Віктарам Шаўчэнкам**

і этнографам **Зыгмунтам Цесельскім** працягнуў працу, ствараў рэлігійныя абразы і фігуркі з выявамі жыхароў вёскі. Скульптура паступова стала асноўным заняткам Уладзіміра Наумюка, а з цягам часу – запалам яго жыцця. У гэтым жыццёвым выбары яго ўмацавалі візіты **Людвіка Цымерэра**, які некалькі разоў наведваў скульптара ў 1960-х гадах, і станоўчыя водгукі пра мастака з выставы «Скульптуры Уладзіміра Наумюка на фоне тканін падвойнай асновы», арганізаванай Акруговым музеем у Беластоку ў 1971 годзе ў «Доме Хлопа» ў Варшаве...

Тэмы твораў Уладзіміра Наумюка звязаны з жыццём вёскі, яе жыхарамі і заняткамі. У іх ён увекавечыў постаці са свайго дзяцінства, якіх памятае як вясцо-

вых рыбакоў, плытароў, сяўцоў, музыкаў, цесляроў і жняцоў. З кувалдай, віламі, якія цёрлі лён, аралі з коньмі ў полі. Мастак таксама часта рэзбіў фігуры дзяцей на руках у маці, сілуэты старых і вандроўнікаў. У яго творчасці прысутнічаюць і рэлігійныя тэмы. Больш за ўсё яму падабаецца выразаць фігуры Распятага Хрыста, Майсея, святых Пятра, Паўла, Яна Евангеліста і іншых. Пра свой твор, вырэзаны ў 2020 годзе – постаці, якая засланыя вочы рукамі, быццам кажа: «Божа, што на гэтым свеце

сіратай падчас вайны. Выхаваны ў традыцыях праваслаўнай царквы, ён знаходзіўся пад уплывам іканапісу, сляды якога выразна бачныя ў яго скульптурах.

Мастак распрацаваў свой унікальны стыль, а яго скульптуры статычныя і кампактныя. Яго ўвага звычайна сканцэнтравана на верхняй частцы цела, плячах і твары, які адрозніваецца сталай мудрасцю, лагоднасцю і смуткам, і асабліва на выразных вачах. Рэзбіць у асноўным з ліпы, але ён таксама любіць выкарыстоўваць цвёрдыя пароды дрэва, такія як

Уладзіміра Наумюка таксама былі прадстаўлены на шматлікіх персанальных і калектыўных выставах (напрыклад, у Францыі, Германіі і Бельгіі). Можна ўбачыць у Канадзе, Рыме, Германіі і нават у капліцы на Шпіцбергене і многіх іншых прыватных галерэях.

Скульптар неаднаразова атрымліваў творчыя стыпендыі ад Міністэрства культуры і мастацтва і Маршалкоўскай управы ў Беластоку. За сваю працу ён быў узнагароджаны Бронзавым Крыжам Заслугі і Залатым Знакам Заслугі перад Беласточчынай і прэміяй імя Оскара Кольберга за распаўсюджванне народнай культуры. З 1974 года ён з'яўляецца членам Таварыства народных мастакоў у Любліне.

Праца і жыццёвая філасофія лаўрэата натхнялі этнографію, журналістаў і кінематаграфістаў, якія зафіксавалі яго мастацкія дасягненні ў шматлікіх альбомах, навуковых працах, артыкулах у прэсе і дакументальных фільмах. На працягу 20 гадоў выкладаў скульптуру ў Заблудаўскім цэнтры культурнай анімацыі. Ён герой шматлікіх кінапартрэтаў. Яго ўнучка, **Ганна Наумюк-Якуц**, даследчыца арнаменту драўлянай архітэктуры ў Беластоцкай палітэхніцы, падкрэслівае, што ў сваёй працы з дрэвам ён ствараў уласныя ўзоры, развіваючы канон падляшскага драўлянага арнаменту. Творчасць мастака расцягнута паміж праграмай стварэння цэласнага апаўдана пра вясковае жыццё, выражанага ў скульптуры, якое з'яўляецца своеасаблівым «помнікам селяніну», як ён сказаў у адным з інтэрв'ю, і працамі, звязанымі з перажытай верай, паглыбленым чытаннем Святога Пісання і ўласным роздумам. Мае траіх сыноў. Увесь час жыве ў сваёй роднай вёсцы Канюкі.

Міра Лукша
фота аўтаркі

тварыцца!» – спасылаецца на дзеда якога запамятаў са свайго дзяцінства, беднага чалавека які хадзіў па вёсках. Рэзбіўшы беднага вандроўніка думаў і пра сучасныя падзеі: пандэмію, палітычную напружанасць і канфлікты, пра якія паведамляюць у СМІ і якія назіраюцца і ў го бліжнім атачэнні. Пра бежанцаў ад гора. У калекцыі мастака ёсць яго праца 2001 года пад назвай «Яўрэйка падчас акупацыі», якая прадстаўляе адчайную жанчыну з дзіцем, якая шукае схованку. Ён як хлопчык падчас вайны стаў сведкам сітуацыі, калі маці з дзіцем, якая пакінула беластоцкае гета, пастукала ў дзверы дома. Звяртае ўвагу на лёс людзей, якія нелегальна перасякаюць бліжнюю польска-беларускую мяжу. Сам застаўся

яблыня, груша або чорны дуб, здабыты з дна Нарвы. Колер і структура апошніх надаюць пэўны шарм непаліхромным скульптурам.

Скульптар неахвотна пакідае Канюкі, але вёў скульптурную шкoлку ў суседнім Заблудаўе. Большую частку часу ён праводзіць у старым сямейным доме, які быў пераабсталяваны ў студыю і галерэю, дзе яго наведваюць аматары яго мастацтва з Польшчы і замежжа. Скульптар прывязваецца да сваіх твораў і застаецца з многімі з іх на працягу многіх гадоў. Аднак частка твораў мастака апынулася ў калекцыях этнаграфічных музеяў (у Беластоку, Лодзі, Кракаве, Варшаве, Торуні), а таксама ў прыватных калекцыях у Польшчы і за мяжой. Працы

Mariusz Bieciuk i Iwona Zinkiewicz prowadzą spotkanie

ale czasami nie wiemy, co z nimi zrobić. Nie wiemy, jak wielką mają wartość nie tylko dla nas, ale w szerszym pojęciu.

Takie zbiory mogą być opracowane i udostępnione na portalu zbiorospoleczne.pl. Temat ten omówił **Mariusz Bieciuk**, pracownik Białostockiego Ośrodka Kultury / Centrum Ludwika Zamenhofs. Mariusz jest autorem projektu „Archiwista dla archiwistów”, realizowanego w ramach stypendium Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Projekt ten dotyczy opracowania i udostępnienia archiwów społecznych **Marcina Pawlukiewicza, Iwony Zinkiewicz i Anety Prymaki-Oniszk**. Każde archiwów dotyczy innej części naszego województwa. Są to Sejny Marcina Pawlukiewicza, Szasały i Stryki Iwony Zinkiewicz oraz obszar Sokólszczyzny Anety Prymaki-Oniszk.

Na spotkaniu w Szasałach można było też obejrzeć wydawnictwa dotyczące „małych ojczyzn”. Mówiono o zwyczajach pogrzebowych i ich dokumentacji fotograficznej oraz zmianach, jakie zaszły w tym temacie na przestrzeni lat. Temat wywołał ożywioną dysku-

Archiwista dla archiwistów

3 sierpnia w Szasałach odbyło się spotkanie z Mariuszem Bieciukiem i Iwoną Zinkiewicz, dotyczące domowych archiwów. Przedstawiono domowe archiwum Iwony Zinkiewicz, która od kilku lat gromadzi zdjęcia, dokumenty oraz wspomnienia z dwóch mieszczkańskich wsi, Szasały i Stryki.

Uczestnicy mieli okazję zobaczyć najciekawsze fotografie i dokumenty, które obecnie otrzymały drugie życie.

Były też przedstawione praktyczne porady dotyczące dbania o domowe archiwum. Wielu z nas ma fotografie oraz dokumenty,

Sami o Sobie. Miesięcznik społeczno-kulturalny. Dodatek do Przeglądu Prawosławnego
Współfinansowany ze środków dotacji Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji
oraz Fundacji im. Księcia Konstantego Ostrońskiego
ISSN 1899-9018 Nr indeksu 371416

Wydawca: Fundacja im. Księcia Konstantego Ostrońskiego
Redaguje zespół: Eugeniusz Czykwin (redaktor naczelny)
Doroteusz Fionik, Natalia Klimuk, Ała Matreńczyk, Anna Petrovska
Anna Radziukiewicz (zastępca redaktora naczelnego)
Opracowanie graficzne: Anna Radziukiewicz, Halina Kierdelewicz
Skład komputerowy: Halina Kierdelewicz

Adres redakcji: 15-399 Białystok, ul. Składowa 9; tel./fax (0048 – kier. z zagranicy) 85 742 18 57
e-mail: redakcja@przegladprawoslawny.pl; www.przegladprawoslawny.pl

Publikacja wyraża jedynie poglądy autora/-ów i nie może być utożsamiana z oficjalnym stanowiskiem Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji. Публикация выражает лем погляды автора/-ів і не может быти ідентифікувана з офіційним становищем Міністра Внутрішніх Справ і Адміністрації. Публикация выражает только точку зрения автора/-ов и не может быть отождествлена с официальной позицией министра внутренних дел и администрации. Публикация виражає лише точку зору автора/-ів і не может ототожнюватися з офіційною позицією Міністра внутрішніх справ і адміністрації. Публикация выказває тільки меркаванні аўтара/-аў і не может быць ідэнтыфікавана з афіцыйнай пазіцыяй Міністра Унутраных Спраў і Адміністрацыі.